

Kleioskoop

In Vlaanderen is een belangrijk initiatief van de grond gekomen om didactisch goed doordachte digitale producten onder andere voor het reguliere geschiedenis-onderwijs op de markt te brengen: het Maerlantproject uitgevoerd door een Maerlant centrum geleid door prof. Raf de Keyser. Een eerste product, de cd-rom 'digiHistoria 1', is recent verschenen. Het is de bedoeling dat er meer volgen. Gelet op het brede draagvlak van dit project lijkt dat ook heel aannemelijk. Om jaloers op te zijn!

Kleio stelde langs digitale weg Kathleen Rogiers, verantwoordelijk voor de cd-rom, een aantal vragen.

Wat is precies de achtergrond van dit initiatief

'Het Maerlant-centrum is in eerste instantie een initiatief van de KU Leuven, Faculteit Letteren en van de Hogeschool voor Wetenschap en Kunst, departement architectuur – Sint-Lucas, Brussel-Gent. Daarnaast is er een structurele samenwerking met de Fontys Hogescholen Tilburg en de Université de Toulouse-le Mirail. Het centrum staat open voor de medewerking van alle geïnteresseerde groepen en personen.

Specifiek houdt het Maerlant-centrum zich bezig met historische vorming die positief kan worden beïnvloed door bronnen op een digitale manier aan te bieden. Het Maerlant-centrum wil een samenwerking tot stand brengen tussen wetenschappelijk onderzoek, cultuurcommunicatie, de nieuwe technologieën en het bedrijfsleven. Het ontwikkelt ICT-producten over historisch-culturele probleemstellingen. Centraal daarbij staat de kritische lectuur van relevante bronnen betreffende het culturele erfgoed van Vlaanderen en de Nederlanden, gesitueerd in een brede Europese context. Op die manier wil het Maerlant-centrum beschikbare wetenschappelijke en technologische expertise aanwenden om ICT-producten te ontwikkelen die bruikbaar zijn in het universitair en hoger onderwijs, het secundair onderwijs, de permanente vorming en de brede samenleving (musea, bibliotheken, historische sites, culturele verenigingen).

Het eerste project van het Maerlant-centrum, *De ontwikkeling van een analyseraster en bronnencorpus voor het zelfstandig en interactief leren van histori-*

sche vaardigheden, resulteerde in een didactische cd-rom met vier dossiers rond het thema macht in de Middeleeuwen. Het product is bestemd voor de lerarenopleiding en -nascholing geschiedenis en voor gebruik in het derde leerjaar van het secundair onderwijs. De cd-rom *Digi-Historia 1* wordt uitgebracht door de educatieve uitgeverij Pelckmans. De reeks zal dit najaar worden uitgebreid met de cd-rom *Eenheid en Scheiding van de Nederlanden*, ontwikkeld door onze partners van Fontys in Tilburg en met een cd-rom over *Ridders en Heksen en hekserij in de Lage Landen*. Verder wordt nog gewerkt aan projecten rond de Sint-Baafskathedraal van Gent, de Onze Lieve Vrouwekathedraal van Antwerpen, Rockox en Antwerpen en over Nicolaes Cleynaerts.

De bedoeling is een zo breed mogelijk publiek de kans te geven zich op een intellectueel uitdagende manier aan de getuigen van het verleden te spiegelen. Zo kan een middeleeuwse oorkonde worden uitgebeend, of kan men zich aan de hand van een stadhuis een beeld proberen te vormen van het maatschappelijk weefsel waaruit de Vlaamse steden zijn gegroeid.'

De financiering

'Naast de niet onaanzienlijke inbreng van de partnerinstellingen zelf beoogt het Maerlant Centrum in de eerste plaats financiering uit openbare middelen. In die zin dingt zij vaak mee aan projectrondes van zowel Vlaamse Gemeenschap als Europese Unie. Onder de koepel van KU Leuven Research & Development werd een kader gecreëerd om ook privé-fondsen aan te trekken. Vanuit het Mecenaat,

meer bepaald vanuit het fonds Lamberts-Van Assche, heeft het Maerlant Centrum reeds meerdere malen steun gekregen.'

Wat is de rol van de uitgever?

'Het Maerlant Centrum is zelf geen uitgever, en wenst voor haar initiatieven samen te werken met uitgeverijen die ook oog hebben voor minder commerciële projecten, waar een zeker marktrisico genomen wordt. Tot nu lopen er twee reeksen, een didactische, naar het secundaire onderwijs gerichte reeks *Digi-Historia* bij uitgeverij Pelckmans, en een academische, naar een algemeen en internationaal publiek gerichte reeks bij Universitaire Pers Leuven.

Het Maerlant Centrum zoekt bij de uitgever vooral een partner die mee wil helpen een markt te creëren voor de inhoudelijk rijke elektronische publicatie. Daarbij moet men de publicaties van het Maerlant Centrum vooral zien als bewuste wegwijzers naar mogelijkheden om met het elektronische medium aansluiting te zoeken bij de traditionele uitstroom van de "Artes". Er wordt derhalve minder gemikt op technologische hoogstandjes dan wel op toegankelijke, maar vanuit de inhoud gestuurde interactie tussen leergierige lezer en in elektronische vorm aangeboden cultuurelementen.'

Vakdidactische uitgangspunten

'Het document dat aan de basis heeft gelegen van het Maerlant-concept is de *Visietekst historische vorming* (1996) onder redactie van de promotor van het project Raf De Keyser, vakdidacticus geschiedenis aan de academische lerarenopleiding van de KU Leuven.

Het einddoel bij de historische vorming van jonge mensen ligt in attitudes als: de ontwikkeling van kritische zin om een volwaardige plaats te kunnen innemen in de democratische samenleving, het opbrengen van waardering voor een aantal fundamentele waarden in de geschiedenis van de mensheid of de mogelijkheid tot inleving in andere samenlevingsvormingen. Deze ambitieuze doelstellingen kunnen stapsgewijs worden gerealiseerd door de leerlingen te oefenen in die vaardigheden die de kern uitmaken van het historische denken.

Historische vorming houdt bovendien in dat leerlingen vertrouwd worden gemaakt met de dieptestructuur van de

discipline geschiedenis en dat ze zich bewust worden van het discussie- en constructiekarakter van het vak. Dat kunnen ze ons inziens vooral door zelf onderzoekend met historische bronnen in de weer te zijn. Daarbij is het bovendien van belang dat ze in staat worden gesteld hun eigen inzichten te toetsen en naar waarde te schatten in confrontatie met de onderzoeksresultaten van medeleerlingen.'

Inhoud

'Op de cd-rom zijn vier dossiers samengebracht die allen een kijk geven op het fenomeen macht in de Late Middeleeuwen. Met het dossier *Klacht van het Brugse gemeen* begeeft de lezer zich naar het Brugge van het einde van de dertiende eeuw (circa 1280) waar de gemoederen, zoals in bijna alle Vlaamse steden, verhit zijn omwille van een ondemocratisch stadsbestuur en een hoge belastingsdruk. De klacht is een oorkonde van het 'gemeen', zeg maar de kleine man in het Brugse. Het dossier *Presentatieminiatuur* heeft als uitgangspunt een visuele bron, een miniatuur waarop Filips de Goede is te zien, samen met zijn Bourgondische hofhouding. De *Kist van Oxford* heeft bij historici al heel wat vragen opgeroepen omdat

het nog steeds onduidelijk is of de afbeelding van de Guldensporenslag op de kist dateert van het begin van de veertiende eeuw dan wel van de negentiende eeuw. In het gelijknamige dossier doen leerlingen de hele discussie zelf over.

Het dossier *Guldensporenslag* ten slotte bevat twee fragmenten uit kronieken die elk een eigen verslag brengen van de veldslag.

Uitgangspunt van elk dossier is een historische bron die op een systematische manier wordt gelezen en bevraagd met een progressie van een eerste beschrijvende lectuur, over een contextueel-interpreterende lectuur naar een verklaarend-begrijpende lectuur.

Na een eerste, korte confrontatie met de bron moet de leerling in staat zijn deze te beschrijven of de kernidee en de voornaamste begrippen in het document toe te lichten. Op dit niveau, waarop louter beschrijvende informatie is terug te vinden, dient bovendien te worden nagegaan hoe deze informatie is gestructureerd. De interpretatie van een bron dient echter altijd contextueel te gebeuren. Daarom wordt de bron op een tweede niveau aan de hand van nieuwe informatie in haar specifieke historische con-

text geplaatst. Ten slotte wordt gezocht naar de mogelijke diepere betekenis van de bron, naar de boodschap achter de tekst of het beeld.'

Hoe heeft u het materiaal laten testen voor gebruik op school?

De dossiers *De Presentatieminiatuur* en *De Klacht van het Brugse gemeen* werden empirisch gevalideerd in vier scholen in een tiental klassen (derde jaar van het secundair onderwijs).

De evaluatie vond plaats in twee fasen: een eerste lessenreeks in oktober '98 en een tweede in maart '99. Bij de lessen in oktober werden leerlingen betrokken uit de afdelingen Economie-Moderne Talen, Latijn-Wiskunde en Menswetenschappen. De tweede lessenreeks werd gevolgd door leerlingen uit de richtingen Grieks-Latijn, Grieks-Wiskunde, Latijn-Wiskunde en Moderne Talen-Wiskunde. Dit betekent dat de resultaten enkel betrekking hebben op het werk verricht door leerlingen die een ASO-opleiding (Algemeen Secundair Onderwijs dat voorbereid op het hoger onderwijs en de universiteit) volgden. De eerste periode had vooral tot doel de technische en didactische haalbaarheid (het algemene functioneren van het programma, het afstemmen op het niveau van de doelgroep (het op punt stellen van het globale concept) na te gaan. Een tweede valideringsfase bleek uitermate zinvol voor het optimaliseren van de leeromgeving in haar totaliteit: het definiëren van de rol van de leraar, de integratie van de computer in het lesgebeuren naast andere didactische hulpmiddelen, de leerprocessen en de leereffecten.

Gegevens voor de beoordeling van de dossiers werden verzameld aan de hand van de antwoorden van de leerlingen bij de opdrachten, evaluatieformulieren die aan het einde van elke lessenreeks aan alle leerlingen werden voorgelegd, een voortdurende observatie door de projectmedewerkers en een permanente dialoog tussen de medewerkers en de leerkrachten die de lessen hebben voorbereid en uitgevoerd.'

Differentiatie-mogelijkheden?

'Er is niet echt sprake van een "gemakkelijke" en een "moeilijkere" leerweg. Wel kan er worden gedifferentieerd op twee niveaus: het niveau van de dossiers en het niveau van de begeleiding door de leerkracht. Zo is de instapdrempel bij de *Klacht van het Brugse gemeen* groter dan in het geval

van de *Presentatieminiatuur*, al was het maar omdat in het eerste geval vertrokken wordt van een tekst en in het tweede van een visuele bron. Ook de problematiek is in het eerste geval wat abstracter. De Guldensporenslag trekt ook wel van geschreven bronnen, maar door de mogelijkheid tot vergelijken en door het feit dat een dergelijke veldslag toch tot de verbeelding van de leerlingen spreekt, kunnen ze zich ook hier makkelijker in inleven. Bovendien bieden de dossiers een grote mate van flexibiliteit in die zin dat de leerkracht, afhankelijk van het niveau van de klasgroep op een meer of minder gestuurde manier de leerlingen aan het werk kan zetten.'

Is de cd-rom bedoeld voor individueel gebruik of is hij ook klassikaal te gebruiken?

'Aanvankelijk dachten we een product te ontwikkelen waar leerlingen erg individueel mee aan de slag konden. Dat was ons denk ik een beetje ingegeven door meer traditionele educatieve programma's uit de hoek van de geprogrammeerde instructie. Op die manier doe je echter tekort aan de complexiteit van het vak geschiedenis en kan je moeilijk vaardigheden van een hogere orde aan bod laten komen. Daarom hebben we de aandacht wat verschoven naar de manier waarop je het programma integreert in het lesgebeuren. De computer wordt dan een leermiddel naast andere en ook in je werkvormen kun je dan meer afwisseling brengen. De opzet nu is dat leerlingen het programma gebruiken om individueel of twee aan twee (wat zeer goed bleek te werken) informatie verzamelen en bevragen en vervolgens die bevindingen aan de klas presenteren. Op die manier hebben de leerlingen een degelijke basis om zelf verder te discussiëren. De rol van de docent bestaat dan vooral in het begeleiden van dit individuele en klassikale zoekproces. Een derde van de lestijd ongeveer wordt besteed aan het werken aan de computer, maar het grootste deel gaat naar het beantwoorden van vragen en het bespreken van mogelijke antwoorden (er is doorgaans ook geen echt 'juist' antwoord; het komt erop aan dat leerlingen hun ideeën leren verwoorden en beargumenteren).'

Hebt u een indruk van het effectieve gebruik van het produkt op Vlaamse scholen?

'We weten dat heel wat scholen in het

bezit zijn van de cd-rom. We hebben in alle Vlaamse provincies ook naschoolingssessies georganiseerd waar doorgaans heel wat leraren aan deelnamen. Vaak kwam echter dezelfde opmerking aan bod: we willen wel, maar de infrastructuur ontbreekt in onze school. Ondanks de goede wil, weten we dus niet in welke mate de cd-rom ook effectief wordt gebruikt.'

De slotvraag

Dit is natuurlijk een grootschalig project. Zou het ook zinnig kunnen zijn met eenvoudigere middelen, ik denk aan een web pagina, Ict en het geschiedenis-onderwijs te combineren? Technisch zou dat kunnen en het zou naar mijn mening op de weg van de lerarenopleidingen dienen te liggen de nieuwe generatie docenten in deze te trainen. Dat zou de leraar flexibeler maken en minder afhankelijk van de educatieve uitgeverij die althans in Nederland de leraren met handen en voeten aan hun methodes hebben gebonden.

Hoe denkt u daarover? Is dat wenselijk, realistisch?

'Ik weet niet of je het maken van ict-producten aan leerkrachten moet overlaten. Indien je een product wilt met een duidelijk concept dat helemaal afgestemd is op de leerplannen en dat naadloos aansluit bij een visie op het vak geschiedenis, moet je daar altijd tijd en geld in investeren. Ik ben voor een integratie van ICT in alle vakken en niet voor een vak ICT. Dat impliceert dat je die ICT ook telkens moet gebruiken in functie van het vak en niet omgekeerd. Bovendien denk ik dat je leerkrachten die al erg overbevraagd zijn niet kunt belasten met het ontwikkelen van lesmateriaal en zeker niet waar het gaat om elektronische leermiddelen omdat de instapdrempel daar nog veel hoger ligt dan bij het maken van een les op papier.

Ik denk dat de taak van de lerarenopleiding veeleer gelegen is in het aanreiken van criteria voor het evalueren van ict-producten en voor het trainen van mensen in een didactisch ict-gebruik. Het is niet de taak van de lerarenopleiding Geschiedenis om een cursus HTML of webdesign te geven. Een kritische houding ten overstaan van de invulling van het vak en het gebruik van de computer en andere media, dat lijkt me de eerste opdracht en ik denk dat er op dat vlak nog wel wat werk te verrichten is, althans in Vlaanderen.'